

XXII.

F o r s l a g

til en almindeligere og kortere Maade

at forfatte og prøve

F o r n u f t s l u t n i n g e r .

Af

Fr. Chr. Holb. Arentz.

1877

1877

at the office of the

at the office of the

at the office of the

at

at the office of the

at

§. 1.

Blant alle Videnskaber er Fornustlæren unægtelig een af de aller-
vigtigste, og fortiener ei aleene at dyrkes lige ved alle de andre,
men burde endog i Henseende til Tiden og Ordenen gaae for de andre,
saafremt man ikke vil begaae et Hysteron proteron, og sætte sig i
Fare for, at man i det Arbejde, som opoffres de andre Videns-
skaber, tildeels kan tage seil, tildeels skaffe mindre Nytte, end man
ellers kunde, da man veed, at Fornustlæren just er den, som skal vise
os, hvorledes vi skulle sætte os i Sikkerhed for Bilsfarelser, og hvor-
ledes man paa letteste Maade kan gaae frem i at udfinde Sandhed.
Denne saa ypperlige Videnskab har derfor været yndet og dyrket
tilligemed de andre fra de ældste Tider, dog alt efter Tidernes Smag
og Tænkemaade; saa at de seener Philosophi i denne, som i andre
Deele af Philosophien, have ikke uden Aarsag fundet fornøden at
udrense det Overflødige, opløse det Utydelige, forbedre det Mang-
glende, og overalt at gjøre Videnskaberne meere nyttige og brugbare
til deres Niemerkes Erholdelse.

§. 2.

I Fornustlæren selv er dette eet af de betydeligste Stykker: hvor-
ledes man rettelig skal forfatte og prøve Fornustslutninger eller de
saa kaldede Syllogismer. Men just herudi synes mig, at endog de
nyere Philosophi selv have brugt en langt større Bidulstighed, end
fornøden gjordes, ved at vige fra det Simple, det Fattelige, og den
allerførste Grund, som Fornustien selv ligesom synes at frembyde.

Det er ikke min Tanke, at legge nogen ganske ny almindelig Grund til Fornufts slutningers Forsatning og Prove, saadan som aldrig af nogen anden forhen skulle være paatænkt. Nei, Sagens Beskaffenhed er her just saadan, at den ikke tillader at udfinde nogen ny Grund; meget meere holder jeg for, at alle Fornufts slutninger hverken kan eller bør have meere end een første Hovedgrund, hvoraf alle Regler burde kunne udledes, og denne kunde jo ikke være Philosophi ubeskienet; men efter mine Tanker er det en Feil, at man for lidet har seet paa den første Hovedgrund, og derimod gjort Videnskaben vidtloftigere og vanskeligere, og Reglerne mangfoldigere, ja i visse Tilfælde ikke ganske paalidelige, ved at opholde sig fornemmelig ved besynderlige, indskrænkede og for Fornuften selv meere indviklede Grunde. Jeg haaber altsaa, at et Forsøg til Forbedring i dette Stykke ikke skal være overflødig eller unyttig; overladende Andre at skionne, hvorvidt jeg herudi har været lykkelig eller ikke.

S. 3.

Det skeer egentlig paa tvende Maader, at den menneskelige Forstand anseer en Sandhed for at være en Sandhed, eller kan begribe, at et Prædicat i en Proposition virkelig tilkommer et Subject, nemlig enten saaledes, at der ingen anden meer bekendt Grund behøves, hvoraf der skulle fattes, at Prædicatet tilkommer Subjectet, men Propositionen alene ved sig selv begribes at være vis, eller og at der er noget andet, som gjør den vis og skaffer den Bisfald. Til det første Slags regner man alle Axiomata og saadanne Sætninger, som man uden videre Grund eller Beviis nødvendig giver sit Bisfald, saasnart som de høres og forstaaes. Til det andet Slags høre saadanne, som af andre Grunde tydeligere og suldbornere indsees; denne Grund, saavidt som den er den nærmeste

og umiddelbare, ligger enten i et Begreb, som meere tydelig indsees at staae i et vist Forhold saavel til Subjectet som Prædicatet, og hvorefter af altsaa sluttes, at det antagne Subject og Prædicat staaer i et vist Forhold til hinanden indbyrdes; eller Grunden ligger i noget andet. Det første Tilfælde er det, vi her alene vil see paa, som det, der alene rede indbefatter en Fornufts slutning (Ratiocinium), som just bestaaer deri, at man af 2de Begrebers Overeenstemmelse med een og den samme tredie, slutter, at de stemme overeens indbyrdes; thi i det andet Tilfælde behøves egentlig ingen Fornufts slutning, saasom hvad man veed af en blot umiddelbar Erfaring eller af en andens Vidnesbyrd, uden videre Slutning.

S. 4. Betragte vi nu videre de Maader, paa hvilke man af 2de Ideers eller Begrebers Overeenstemmelse med een og den samme slutter til deres Overeenstemmelse indbyrdes, da ere disse adskillige. For Exempel: Naar A skal bevises at være C, og det formedelst den Relation eller Forhold, som begge staae i til B, da kan saadan Relation udbringes, snart ved at prædicere A om B, og B om C, eller B om A, og C om B; snart at prædicere B baade om A og C, eller baade A og C om B; hvoraf reiser sig, som bekiendt er, de fire forskellige Figurer i Fornufts slutninger. Den rigtige Slutningsmaade, som ligger i alle disse, falder vel ikke lige hastig i Øinene, men Slutningen kan ikke desto mindre blive rigtig i dem alle.

S. 5. For at kunne slutte rigtig i enhver af disse saadanne Figurer, have en Deel Logici forestillet sig en almindelig Grund (Fundamentum Syllogismorum universale), hvoraf saavel de almindelige som de i enhver Figur besynderlige Regler skulle kunne ugleedes; andre have

derimod ikke villet sætte nogen almindelig Grund for dem alle tillige, men have hellere villet forestille sig en besynderlig Grund for enhver især. Uden at bebreide de sidste nogen Bildfarelse, forekommer det mig dog alle Tider, at hvor flere Sandheder af en fælles almindelig Grund kunne udledes, da gjør man best, at man i Sandhedernes videre Udførelse fra først af holder sig til samme, og ikke forbigaaer en aabenbare Fordeel, som det med Rette kan ansees at være; thi har man en almindelig Grund at bygge paa, saa behøver man fornemmelig at fæste sin Agtpaagivenhed paa denne, for derved desto lettere at erindre sig de meere besynderlige Grunde, som de, der hænge af den første, og af den lettelig udledes; tværtimod, naar man forestiller sig mange og forskellige Grunde, uden at see paa deres indbyrdes Sammenhæng, da betynges Hukommelsen med saa mange forskellige Ting, som lettere kunne undgaae Eens Agtpaagivenhed. End videre: Ved at angive en almindelig Grund, hvor den kan have, er man mindre udsat for det Fare, at tage feil; thi fæster man aleene Die paa en besynderlig Grund, som dog er en almindeligere subordineret, kan det meget let hænde, at man enten udstrækker dens Anvendelse for meget eller for lidt, efter som dens egen Rigtighed just af den almindelige Grund skulle kiendes, og dens rette Brug ligeledes deraf bestemmes. Det synes altsaa at være en Fordeel, som man ikke maatte forsømme at betiene sig af, foruden at det giver et større Lys i Sandhedernes Sammenhæng, forestiller dem i en zittligere Orden, ja undertiden meget forkorter Reglerne og deres Beviser. Det kommer kun an paa, at saadan almindelig Grund er forhaanden og kan udfindes.

S. 6.

Hvad Fornuftslutninger i Besynderlighed angaaer, da kan man ikke tvivle paa, at disse iv alle, i Henseende til deres Forsatning og

Daae

Paalidelighed, have en sælles Grund; som og af det Følgende i denne Afhandling tydelig skal indsees. Den menneskelige Forstand har her egentlig ikke uden een eeneste Sag at holde sig til; og uagtet Fornufts slutningerne i adskillige Former kan fremsættes, saa begriber dog Fornuften, at samme ere paalidelige og rigtige, just fordi de stemme overeens med den almindelige Grund. Vi have allerede i den 3die Sagt, hvorledes Fornuften gaaer frem i dette Stykke. Den finder nemlig, at tvende Ideer, hvis Overeenstemmelse den af dem selv ikke fuldkommen indsaar, stemme overeens med een og den samme, og slutter derfor, at de stemme overeens mellem sig selv indbyrdes; eller, at vi skal udtrykke det med Forbindelses-Ordet (Copula), gjør den sig denne almindelige Grundætning: saa vidt som tvende Ideer (A og C) ere det samme med en tredie (B), saa vidt ere de og det samme indbyrdes. Dette er just det, Fornuften vil være sikker paa og sætter forud, hvor den skal slutte; og at denne Slutningsmaade i sig selv er rigtig, indseer den strax, da den umiddelbar flyder af Principio identitatis og Principio contradictio- nis, og er det første, man maa falde paa. Sætter man, at de være saa fuldkommen det samme, at A var B, og B igien kunde siges at være A, saa at de kunde substitueres for hinanden, og ligeledes B og C, vilde dette blive en Grund til reciproque Fornufts slutninger; ved hvilke jeg forstaaer saadanne, hvor Conclusionen stædhen kan omvendes, og man lige saavel kan prædicere Subjectet om Prædicatet, som dette om hiint, nemlig hvor man kunde sige: A var C, og C var A.

§. 7.

Men da det i de allerfæreste Tilfælde indtreffer, at en Idee kan prædiceres om en anden, uden derfor at være reciproque med samme, eller at Propositionen skulle kunne omvendes; man heller ikke i

Fornuftslutninger almindelig søger at udbringe meere paa een Gang, end dette, at et vist Prædicat kan tilkomme et vist Subject, uden derved just at vente, at Subjectet i Conclusionen ogsaa skulle kunne prædiceres om Prædicatet: saa behøves just ikke i Fornuftslutninger, at Terminus medius skal være reciproque med Terminus major og minor ^(a). Thi sæt, at Conclusionen er denne:

A er C;

da maa gierne C have en vidtløftigere Udstrækning, end A, naar kun alt hvad, som er A, tillige er C. Men paa det at Fornuften kan begribe, at dette har sin Rigtighed ved Hielp af en mellemkomende Idee, nemlig B, maa den indsee, at den heele A, saadan som den høves i Conclusionen, ligger i B, og at just denne selv samme B ligger i C, omendstønt C havde en videre Udstrækning; thi da følger, at i det mindste en Deel af disse Ideer er reciproque med A.

For at indsee denne Sag endnu tydeligere, saa lad os forestille os, at Terminus medius har saa stor Udstrækning, at den indbefatter A og m; hvilket vi ville udtrykke saaledes: $B = A + m$; og at C har samme eller endnu en større Udstrækning, saa den bliver $= A + m + n$: saa finder man den selv samme A i dem alle tre, og kan sige, at den maa kunne prædiceres om sig selv, og at den sikkert indbefattes i C, saasom C er $= A + m + n$, eller i det mindste $= A$. Ja endog,

(a) Jeg betiener mig her af de sædvanlige Konstord, som i Philosophien ere brugelige, og anseer dem som forud bekendte for Læseren; ikke heller tager jeg mig den Frihed, at danne Konstord i det Danske Sprog, som noget, der gjør Stilen ofte skurrende og usforstaaelig, eller i det mindste standser Læseren, i det han nødes til at eftersee den i en Anmærkning hosføiede Forklaring. Desuden have saadanne af een eller anden opfundne Ord liden Autoritet, naar de ikke ved fælles Overlæggelse af et heelt Selskab ere dannede og bekendtgjorte; hvilket var at ønske, maatte skee.

endog, om Terminus minor i Propositio minor havde en større Udstrækning, end Subjectum conclusionis, kunde Conclusionen endnu blive rigtig, saa længe man var sikker paa, at A, som Subject i Conclusionen, laae i den meere udstrakte Terminus minor, som forekommer i Præmisserne.

S. 8.

Hyvad B angaaer, som den, der forekommer tvende Gange i Præmisserne, da see vi, at det i sig selv var nok, at dens Udstrækning overalt var saa stor som A, og følgerlig synes ikke at komme an paa, enten den i Propositio major havde større Udstrækning, end i minor, eller tværtimod. Ikke desto mindre, da Fornuften slutter saaledes: A er B, men B er C, derfor er A ogsaa C; eller, at vi skal sætte den saa kaldede Propositio major først:

C kan prædiceres om B,
 men B kan prædiceres om A,
 altsaa kan C prædiceres om A;

saa bør dog deres indbyrdes Forhold i Henseende til Udstrækningen være saadan, at man altid kan være vis paa, at det er den samme B, om hvilken C forstaaes at være prædiceret paa det ene Sted, og som selv prædiceres om A paa det andet Sted; thi ellers var det uvist, om A og C vare det samme med en tredie Idee, som de bør være efter den almindelige Grund (S. 6). Denne samme almindelige Grund bliver altsaa Grunden til alle Fornufts slutninger, endog de, som ikke ere reciproque. Forskiellen bestaaer aleene deri, at det her kan være nok, at aleene en Deel af C og B er reciproque med A, naar kun A rigtig indeholdes i dem alle, omendskiont man i Ovenansorte ikke kunde gaae tilbage og sige: alt, som var C, var B; og alt, som var B, var A. Aldrig kan C prædiceres om A, uden fordi den indes-

holder noget, hvilket tilligemed A er det selv samme som noget, der ligger i B; ja af alt, hvad der kunde forstaaes ved C, tør dog intet meere ansees som Prædicat til A, end just det, der tilligemed A finder sin Identitet i B. (b) (c).

§. 9.

(b) f. Ex. Alle Mennesker ere dødelige.

Cajus er Menneske,
altsaa er Cajus dødelig.

Dødelige ere mangfoldige; men iblant alle disse er ingen at anse som Prædicat for Cajus, uden den, som er det selv samme Menneske, som Cajus er. Derfor, en Syllogismus maa have hvad Form, den vil, naar man kun af dens Indretning kan udfinde dette, at tvende Ting ere den samme med en tredje, for saavide er man sikker, at disse ere det samme indbyrdes, og ei videre; ligesom Cajus i det Anførte aldeles ikke forstaaes at være alt, hvad der er dødeligt. Hvor man derimod ikke af Indretningen kan udfinde saadan Identitet, der tør man heller ikke lide paa Fornuftslutningens Rigtighed.

(c) Der fattes ikke paa dem, der jo have forestillet sig en almindelig Grund til Fornuftslutningers paalidelige Forsætning; men deels synes de ikke at have søgt sig et saadan almindeligt Principium til Nytte, saadan, som de kunde have gjort til Sandhedernes nsigtigere og lettere Udsørelse; tildels synes mig, at de ikke have udtrykket samme saa fattelig og saa simpel, som den menneskelige Forstand fra først af tænker; og undertiden kan de anragne Grunde behøve endnu en nøiere Forklaring, uden hvilken de ikke kunne ansees som tilstrækkelige; hvorover jeg heller ikke har berømt mig af deres Udtryk. Der ere især tvende saabanne almindelige Grunde, som Logici have antaget; nemlig først Wolfianernes bekiendte Fundamentum Syllogismorum, det saa kaldede Dicrum de omni et dicrum de nullo. Dette bliver af en Deel forkastet, som utilstrækkeligt. Hvis Meningen deraf er, som den almindelig angives, nemlig: at hvad der enten bekræftes eller nægtes om et Superius, det kan og bekræftes eller nægtes om et Inferius, som henhører under samme Superiori; da bliver det ikke et fuldkommen almindeligt Principium; thi der gives mangfoldige Tilfælde, hvori man just ikke slutter fra Genera eller Species til Inferiora. Hvis man derimod forstaaer den anførte Grundætning saaledes: Alt hvad, som bekræftes eller nægtes om et Subject, uden deraf at kunne undtage noget af samme Navn (lad være det endog ikkun var det eeneste af det Slags), det samme kan og bekræftes eller

nægtes

S. 9.

Al den anførte almindelige Grund lader sig udleede alt hvad, som behøves til Fornufts slutningers rigtige Sammensættelse og Pro-
ve,

nægtes om den Ting, der siges at være den samme som det første Subject; da kan man gjerne forestille sig ligesom en almindelig Proposition lagt til Grund, saasom i følgende Exempel:

Det uendelige Væsen er evigt.
Gud er et uendeligt Væsen;
altsaa er Gud evig.

Her forstaaes i sig selv Propositio major saaledes: Ethvert Væsen, som kunde kaldes uendeligt, fører dette med sig, at maatte være evigt; man behøver derved ikke at tænke paa, at det uendelige Væsen i sig selv nødvendig er ifkun eet eeneste. Et andet Exempel, som Daries anfører imod bemeldte Principium, (via ad verit. §. 271, Schol. 2.) kunde heller ikke tilintetgiøre samme, saa længe det forstaaes saadan, som jeg her har forklaret det, nemlig:

6 er mindre end 8,
3 er mindre end 6,
altsaa er 3 mindre end 8;

thi naar vi betragte denne Syllogismus, da maa den vist forstaaes paa følgende Maade:

Prop. maj. Enhver Størrelse, som er mindre end 6, den er og mindre end 8.
Prop. min. Men 3 er en Størrelse, som er mindre end 6.
Conclus. Altsaa er 3 mindre end 8.

Thi forstaaer man den ikke saaledes, blive der uden Tvivl fire Termini i Syllogismen; da man i Propos. major faaer en Størrelse saa stor som 6; og Prædicatet i Conclusionen, som skulle være samme Terminus, bliver en Størrelse, mindre end 6. En Deel har og villet beskjylde det Bøfske Principium for at være particulaire, saa det ikke skulde kunne passe sig til alle Syllogismer eller til alle Figuræ Syllogismorum. Hvad dette angaaer, da maae man vel tilstaae, at det ikke just ligesom og umiddelbar kan anvendes paa alle Slutninger i enhver Figur, uagtet det derfor ikke med Billighed indskrænkes til den første Figur; thi hvor Beskaffenheden er saadan, at Terminus medius i Propositio major forstaaes almindelig, der kan det let anvendes; men hvor dette ikke er, der kan vel bemeldte Principium og anvendes, dog saaledes, at man udbringer

ve, saavidt som deres rette Form angaaer. Man behøver heller ikke at opholde sig med nogen Forskiellighed af Figurer; thi de Regler, som af Ovenansførte udflyde, ere ei alene saa og almindelige for alle de saa kaldede Figurer, men endog lette i deres Anvendelse, ja udvide og rette de ellers sædvanlige Regler. Vi ville altsaa tage Fornustslutningernes Indretning under noiere Overveielse, for at undersøge, hvorledes

en Proposition eller Conclusion, som er den omvendte af den, man vilde udbringe, hvilken siden per conversionem omdannes; og saaledes har dog Dictum de omni eller de nullo været den første Grund til Sikkerheden af den Conclusion, man vilde udbringe. Men uagtet dette, finder jeg det dog bekvemmere, at man betiener sig af den simple Tænkemaade, som jeg har lagt til Grund.

Et andet Fundamentum Syllogismorum, som af de nyere Philosophi har været antaget (Daries via ad verit. §. 270), lyder saaledes: „ Duo, quæ eum eodem tertio sunt in Combinatione, ea quoque ratione, qua cum tertio in Combinatione sunt, inter se combinari possunt.“ Uagtet det ikke kan nægtes, at jo dette Principium ogsaa gierne kunde antages som Fundamentum Syllogismorum, saa har jeg dog ved Overveielse syntes at burde foretrække den Sætning, som i §. 6 er anført, som nøiagtigere og bekvemmere; thi enhver Sandhed, som skal bevises, er en Proposition, bestaaende af Subject og Prædicat med Copula. Naar saa er, da bestaae alle de Combinationer, hvoraf Sandheder paa en syllogistisk Maade skulle udsædes, just deri, at een Ting prædiceres om en anden. Den nærmeste Grund til Syllogismer synes mig altsaa bør indeholde en almindelig, men derhos den nærmeste Theorie, hvorledes tvende Ideer kunne prædiceres om hinanden formedelst en mellemkommende tredje Idee. Det kommer mig for, som det af den berømmelige Daries anbragte Fundamentum Syllogismorum er meere metaphysisk end logisk, og kunde ansees som en almindelig metaphysisk Grund, saavel til det af mig antagne logiske Principium, som til andre Sandheder, da der kan være mangfoldige Maader, paa hvilke tvende Ting kunne blive combinerede med en tredje, uden at just deri laae nogen Grund til, at den ene kunde prædiceres om den anden. Efter mine Tanker skalde det saa kaldede Principium identitatis være bekvemmere at lægge til Grund for Fornustslutningers Forsætning, end Principium combinationis; ja Principium contradictionis, som er Grund til dem begge, kunde da og gierne antages som Fundamentum Syllogismorum.

ledes enhver Terminus, som forekommer, bør være beskaffen, i Følge den fastsatte Grundregel, og det i Henseende til Terminorum Quantiteter og øvrige Bestemmelser. Hertil antage vi følgende Sætninger, som forud bekiendte: 1) At en Terminus, hvortil soles Almindeligheds Tegn (Signum universalitatis), eller som i det mindste saaledes forstaaes, har større Udstrækning og forstaaes om flere, end et Ord, som kun forstaaes om nogle saa eller om en enkelt Ting. 2) At et Superius har større Udstrækning, end sammes Inferiora, og forstaaes om flere. 3) At en Terminus, hvis Quantitet fastsættes som universalis, har en større Bestemmelse og siger noget meere end den, hvis Quantitet er particularis eller ikke fastsat; og følgelig, ifald et saadant Ord er Prædicat, da prædiceres om Subjecto noget meere, end om det ei var forstaaet universaliter. 4) Et Inferius er meere bestemt end et Superius, og følgelig, betragtet som Prædicat, tillægger Subjectet noget meere, end det dertil hørende Superius. 5) Hvor det heele Superius er, der ere alle dets Inferiora. 6) Naar en nægtende Partikel lægges til et Superius eller et Inferius, saa at de blive forandrede til Terminos infinitos, og Propositionen derved nu betragtes som bekræftende, bliver det, som forhen var superius, til inferius, og det, som forhen var meest bestemt, bliver nu mindre bestemt og tværtimod; thi et Inferius med en nægtende Partikel indbefatter ei aleene hvad der er stridigt mod Genus, men endog de modsatte Species.

S. 10.

Heraf, saavelsom af det Foregaaende, sluttet lettelig, hvordan enhver Terminus i en ordentlig Fornuftslutning bør være beskaffen.

I. Terminus minor i Conclustonen maa ikke indeholde noget andet, end den enten umiddelbar indeholder i Propositio minor, eller middelbar i Propositio major. Ter-

Terminus minor, saadan som den foresindes i Conclusionen, er just den, hvorom noget skal bevises, eller den, der skal være det samme som C (Terminus major) eller en Deel deraf, fordi forhen er sagt, at de begge ere det samme som en tredje. Dette kunde ikke have Sted, isald den indeholdt noget andet i Conclusionen, end den umiddelbar indeholder i Propositio minor, eller middelbar i Propositio major; thi her træder Terminus medius selv i minoris Sted, for at foreenes med Terminus major; hvis altsaa Terminus medius lider nogen Indskrænkning, som ikke var i Propos. minor, maa nødvendig Terminus minor selv derved indrettes og indskrænktes i Conclusionen.

Følger :

- 1) Terminus minor i Conclusionen eller dens Subject maa ikke være en ganske anden, end samme Terminus minor i Propos. minor.
- 2) Den maa ikke faae noget nyt Tillæg i Conclusionen.
- 3) Den maa ikke tages meer almindelig i Conclusionen, end i minor.
- 4) Det kan taales, at den i Propositio minor er et Superius af Subjectet i Conclusionen, naar ikkun bemeldte Superius i Prop. minor er taget universaliter; thi hvor det heele Genus med alle sine Inferiora er, der er og ethvert Inferius; altsaa tør man ikke frygte, at jo Conclusionens Subject er sammenlignet med den tredje Terminus.
- 5) Det kan og taales, at den Terminus, som forestiller Subject i Conclusionen, er et Superius af den, der er Terminus minor i Præmissen, naar samme Superius i Conclusionen kun tages particulariter; thi hvor man har et Inferius, der har man dog altid en Deel af Superius. (d)

6) Hvis

(d) Jeg tilstaaer, man synes at gaae sikkrere ved at nøiagtig beholde selv samme Terminos i Conclusionen, som i Præmisserne, og ikke betiene sig af denne korte

Vi,

6) Hvis Terminus medius i Propositio major forståes particulariter, maa Subjectum conclusionis og tages particulariter.

7) Hvis Terminus medius i Propositio major er et Inferius af samme i minor, maa man endog af denne Grund ikke forståe Subjectet i Conclusionen anderledes end particulariter. (e)

II. Terminus medius maa være saadan beskaffen, at man kan være vis paa, at man har den samme i begge Præmisserne. (§. 8.)

Sølger:

1) Skal dette sluttes af Quantiteten, maa den i det mindste paa eet Sted være forstået universaliter; thi sæt, at den paa begge Steder er particularis, er det uvist, om det er de samme, der tales om; tvertimod, om den ene er particularis, naar den anden dog er universalis, er man altid vis paa, at de nogle, som omtales paa det ene Sted, dog alletider ere indfattede under de alle, som nævnes paa det andet Sted.

2) Dette

vei, men hellere anvende en Slutning meere. Imidlertid bettener man sig dog ofte deraf, og burde her ikke være umædet, da det viser, hvor udstrakt Brugten er af Fornufts slutningernes første Grund, og at man alt for meget i dette Stykke har indskrænket Reglerne.

(e) Saa som: De Mennesker, som fødes paa en vis Deel af Jorden, ere sorte;
Men alle Mennesker, som fødes over den heele Jord, ere Adams
Efterkommere:

Altsaa ere nogle Adams Efterkommere sorte.

Her bgr Conclusionen ikke ansees som at blive particularis, fordi Terminus minor er Prædicat i en bekræftende Propositio, nemlig i Propos. minor; thi den er i sig selv idea reciproca med sammes Subject; men meget meere, fordi Terminus medius har i Propos. major en mindre Udstrækning, end i Propos. minor.

2) Dette hindrer dog ikke, at jo *Terminus medius* paa begge Steder kan være *particularis*, ja en enkelt Ting, naar man udtrykkelig kan angive, at den er den selv samme paa begge Steder.

3) Den ene maa gjerne være et *Inferius*, og den anden *Superius*, naar denne kun indbefatter samme *Inferius* og forstaaes universaliter.

4) Men alle andre Ting, der ere forskjellige, og ikke indbefatte hinanden, maatte ikke taales; thi man havde da ikke et tredie, hvori A og C kom overeens.

III. *Terminus major* maa i *Conclusionen* ikke være meere bestemt, end den er i *Propositio major*.

Hvis den skulle være meere bestemt, da havde den noget, som ikke sikkert fandtes i *Termino medio*, og følgerlig vare de tvende *Extrema* A og B ikke det samme indbyrdes, fordi det var uvist, om de vare det samme med en tredie, og A fik derved et *Prædicat*, hvortil man ingen Grund havde i det Foregaaende.

Følger:

1) *Prædicatet* i *Conclusionen* maa ikke være saa forskjelligt fra *Terminus major* i *Propositio major*, at de i det mindste ikke skulle indbefatte hinanden, eller at den i *Conclusionen* skulle indeholde nogen Bestemmelse, som ikke fandtes i *Præmissen*.

2) Hvis den er forstaaet *particulariter* eller af en ubestemt *Quantitet* i *Præmissen*, maa den ikke blive forstaaet universaliter i *Conclusionen*. (S. 9.); thi derved vilde man tillegge *Subjectet* i *Conclusionen* meere, end man havde Grund til.

3) Da man alletider tør prædicere et *Superius particulariter*, hvor man kan prædicere *Inferius*, saasom det første har færre, men
dog

dog de samme Bestemmelser, som det sidste, saa maa Prædicatum i Conclusionen gierne være et Superius af Terminus major i Præmissen, naar samme Prædicat i Conclusionen kun ikke forstaaes universaliter; thi ellers var der strax noget, hvortil man ikke havde tilstrækkelig Grund i den foregaaende Identitet.

4) Derimod maa Prædicatum i Conclusionen ikke være et Inferius, naar Terminus major i Præmissen var et Superius, med mindre Propositionerne vare benægtende, da man altid kan slutte fra at nægte Superius til at nægte Inferius; men denne Undtagelse bliver os usornoden, da vi i det Følgende have udført en Plan, hvor vi i Fornufts slutningers Forfatning ansee alle Propositioner som bekræftende. (f)

§. II.

Det maatte nu lettelig falde nogen ind, at det, som hidindtil er sagt, kan have sin Rigtighed og rette Anvendelse, saa længe saavel Præmisserne som Conclusionen ere bekræftende; men at den antagne almindelige Grund ikke kan anvendes, saasnart nogen af dem er nægtende. Men vi skal see, at den endog da er brugbar, og at man kan være tient med et mindre Antal Regler, naar man kun udleder dem af den rette almindelige Grund. Sagen kommer derpaa an, at man ikke bruger nogen egentlig saa kaldet nægtende Proposition, men anseer enhver Proposition som bekræftende. Vi maae altsaa her vise, hvad som ellers af Logici pleier at anmærkes,

U u u 2

hvor

(f) Årsagen, hvorfor man altid kan nægte et Inferius der, hvor man har nægtet det heele Superius, er, fordi man kan ansee Propositionerne som bekræftende, hvis Prædicat bestaaer af en Idee med tilføjet nægtende Partikel; og da omkiftes just de Egenskaber at være Superius og Inferius, saavel som at være mere eller mindre bestemte. Altsaa tillegger man Subjectet færre Bestemmelser ved at nægte Inferius, end ved at nægte Superius (§. 9).

hvorledes enhver Proposition, som er nægtende, dog ved en ringe Forandring kan ansees som bekræftende; og, naar dette er skeet, kan ogsaa her altid anvendes den samme Grundsætning, som forhen.

S. 12.

Logici kalde egentlig det en nægtende Proposition, hvor Prædicatet fratages Subjectet, eller siges, ikke at tilkomme samme. Dette skeer ved en nægtende Partikel, saasom ikke, (hvilket Ord vi herefter ville udtrykke med det Bogstav N), hvilken i en nægtende Proposition saaledes anbringes, at den har sin Indflydelse paa Forbindelses-Ordet eller det saa kaldede Copula: er, (hvilket vi herefter vil betegne med det Bogstav e). Hvis man derimod lader den nægtende Partikel anrore og forbindes med Subjectet eller Prædicatet, pleier man kalde det Propositio infinita; hvilket Slags vi i det Følgende ville kalde Propositioner af nægtende Extremes (Propositio Extremi negativi). Saaledes er

A N. e B en Proposition, som er nægtende.

N = A e B en Proposition af nægtende Subject.

A e N = B en Proposition af nægtende Prædicat.

Man seer lettelig, at i de tvende sidste virkelig en Idee prædiceres om en anden, lad være, at Ideerne selv ere benægtende; derfor kan og Propositionerne i Henseende til deres Form ansees som bekræftende; hvilket synes at have nogen Lighed med det, som man undertiden for Bequemmeligheds Skyld gjør i Regnekunsten, nemlig at man tracerer en negative Størrelse saadan, som om den virkelig var affirmative, alene ved at give den Form og Tegn som en bekræftende. For Ex.: — a er negative, men + (— a), eller + a x — 1, eller $\frac{+a}{-1}$ gielde det samme, uagtet disse have Form eller Tegn som bekræftende Størrelser. Det vil ellers her fornemmelig komme an paa,

paa, om og hvorvidt de tre anførte Propositioner kunne sættes den ene i steden for den anden.

§. 13.

Her bliver det fornødent, allerførst at anføre kortelig, hvad Betydning et Ord faaer, naar man saaledes forandrer det ved at tillegge en nægtende Partikel. For Ex. Jeg veed, hvad Idee der forbindes med A; her spørges: Hvad betyder $N = A$? Det kan ikke nægtes, at $N = A$ ved første Anseende forestiller sig for Tankerne som blot negative Oppositum til A, saa at $N = A$ ikkun slethen nægtede A. Derimod, saasnart man betragter $N = A$ enten som Subject eller Prædicat i en Proposition, da skal man neppe kunne tænke den som blot benægtende; thi der supponeres altid i det mindste nogen af de modsatte Ting at have Sted, med mindre man ligesom tvinger sig til at abstrahere fra alt Bekræftende; hvilket og gierne kan skee, især naar det er Prædicat, men Propositionen beholder, logice betragtet, endnu Form af en bekræftende Proposition; dog bliver det Bekræftende herudi ubestemt, naar man ikke forestiller sig A under sit nærmeste Genus, og forstaaer da ved $N = A$ det modsatte Genus inferius eller Species. Sæt, at man endog ved $N = A$ forstod et blot Intet (irrepræsentabile), saa bliver endog dette, som Subject eller Prædicat i en Proposition, og logice betragtet, at ansee som noget, der ikke er slethen og blot nægtende; thi naar jeg siger, at $N = A$ skal betegne et blot Intet, har jeg allerede tillagt den en Betydning og Bestemmelse, som indbefatter noget andet, end blot at nægte A; hvilket kunde have Sted i mange flere Tilfælde, end hvor den var blot Intet, saa længe ikke A selv var Summum Genus (repræsentabile). Naar altsaa $N = A$ bemærker logice affirmative Oppositum til A, kan det indbefatte alle modsatte Species, dernæst alle modsatte Genera, fra det nærmeste

til de, som ere længst borte, ja endog dets egne Genera, saavidt samme hinføres til saadanne Inferiora, der ere A modsatte, ja endog i visse Tilfælde det blotte Intet selv, som da ikke bliver at ansee uden som et Inferius af Superiori $N = A$. Kort sagt: derved kan forstaaes alt hvad, som udelukker A.

§. 14.

Spørges videre om Betydningen af $N = A$ i Henseende til dens Udstrækning eller Qvantitet, da kan den enten forstaaes universaliter eller particulariter. Tages den universaliter, da indbefattes derunder alt hvad, som i foregaaende § blev anført, som henhørende under dette Superius, og som udelukker A. Tages den derimod ikke universaliter, forstaaes derved eet eller flere af disse Stykker, som der ere opregnede.

§. 15.

Efter at have betragtet de nægtende Terminos i sig selv, have vi nærmere at overveie samme, naar de i en Proposition forestille Subject eller Prædicat. Lad den, for det 1ste, forestille Subjectum, saasom $N = A e B$. Her mærkes strax, hvad vi forhen sagde, at $N = A$ har noget Bekræftende ved sig, eftersom den faaer et Prædicat, og er altsaa enten ikke et blot Intet, som ingen virkelig Prædicat kan have, eller B selv er ogsaa et blot Intet. Dernæst kan B prædiceres om $N = A$ paa 2de Maader, først saaledes, at naar B prædiceres om $N = A$, den da aldeles ikke kunde tilkomme A. I saa Fald vil jeg kalde $N = A$ udelukkende i Henseende til Prædicatet, saasom den udelukker sin Modsatte, nemlig A, fra at have samme Prædicat B, og det enten alle A, eller dog nogle. For det 2det, kan det og hændes, at den ei indbefatter saadan Udelukkelse, saasom det gierne kan træffe, at tvende modsatte Ting kunne faae eet og det samme Præ-

Prædicat. I saa Fald vil vi sige, at den er ikke udelukkende i Henseende til Prædicatet. See vi til Quantiteten i denne ovenmeldte Proposition, da er den for en Deel tvertimod, hvad man ellers pleier at sætte om bekræftende Propositioner. Saaledes har man i en Propositio affirmativa Ret til at forstaae Subjectet universaliter, saa længe det ikke udtrykkelig tilkiendegives, at det skal tages particulariter; derimod i denne her anførte Proposition, hvor Subjectet er $N = A$, bliver samme ikke at ansee anderledes end particulariter, saa længe det ikke udtrykkelig siges, at den er universalis; thi Benægtelse af en Idee kan derfor ikke virkelig sætte alt hvad, som er det modsatte. Ligeledes gaaer det og tildeels med Prædicatet. Logici vise, at i en Propositio affirmativa kan Prædicatet ikke uden under visse Omstændigheder ansees som universale, og pleier isidelig i Fornuftslutninger at forstaaes particulariter; tvertimod, i en Proposition, som har et nægtende Subject og forresten er at ansee som en bekræftende Proposition, bliver Prædicatet endog i Fornuftslutninger, om ikke altid, dog i mangfoldige Tilfælde, at ansee som universale, saaledes, at B i ovenmeldte tages for alt hvad, der henhører under dette Navn, saa ofte som $N = A$ forstaaes udelukkende; thi prædiceres B om $N = A$ saaledes, at den ikke tillige kan prædiceres om A, saa forstaaer det sig selv, at alt hvad, som henhører under B, er $N = A$; og skulde noget, som kaldes B, undtages fra at være $N = A$, blev det A, følgelig (per converf.) vilde nogen A blive B; hvilket var mod Hypotesen, da vi ansee $N = A$ her som udelukkende.

§. 16.

Betragte vi dernæst en saadan Proposition, naar Prædicatet er nægtende, saasom $A \in N = B$, da mærkes, at saasom $N = B$ nægter B, saa kan den ikke tillige og i samme Henseende sættes i eet
og

og det samme Subject, hvortil nødvendig maatte velse sig en Contradiction; altsaa, naar A siges at være $N = B$, kan selv samme Subject i samme Henseende ikke siges at være B. Hvad nu fremdeles Quantiteten angaaer, da har det sig med Subjectum her, som i enhver anden Proposition affirmativa, at det kan tages universaliter eller particulariter, ifald det ved det behørigte Tegn tilkiendes gives. Ligeledes bliver Prædicatet, som her forestilles ved det heele Extremum $N = B$, tagen particulariter, saadan som man almindelig pleier tage Prædicatet i en Proposition affirmativa, uagtet $N = B$ saaledes udlukker B, at denne for sig selv aleene kunde forstaaes universaliter.

§. 17.

Endelig spørges: hvordan det skulde være beskaffen, naar baade Subject og Prædicat være nægtende, saasom $N = A$ e $N = B$? da gielde de samme Anmærkninger, som i næst foregaaende §§ ere giorte, nemlig den 15de, saavidt Subjectet er negative, og den 16de, saavidt som Prædicatet er negative. Det nærmeste, som altsaa følger at undersøge, er, hvorvidt de i disse 2de §§ ommeldte Propositioner kan forandres til virkelige nægtende Propositioner, saa og hvorvidt en Proposition, som er nægtende eller bekræftende, kan forandres til Propositioner af nægtende Subject, eller nægtende Prædicat, eller begge Deele.

§. 18.

Hvad for det første angaaer en Proposition, som har et nægtende Subject, da have vi seet (§. 15.), at dette undertiden kan forstaaes udelukkende i Henseende til Prædicatet; undertiden ikke. Saa længe man altsaa ikke kan være sikker paa, at det i Henseende til det Prædicat, som det da staaer i Forbindelse med, virkelig bør forstaaes
i en

i en udelukkende Meeening, saaledes, at $N = A$ udelukker A fra at være B, saa tør man ikke af en Proposition, der har et nægtende Subject, danne en virkelig nægtende Proposition; det er: man tør ikke med Sikkerhed forandre $N = A. e. B$ til $A. N = e. B$. Derimod kan denne sidste eller en virkelig nægtende Proposition altid forandres til en Proposition af nægtende Subject, saasom hvis ingen A er B, er man altid sikker, at noget, som ikke bær Navn af A, er B. Følgelig kan af den Proposition $A. N = e. B$ altid gøres denne: $N = A. e. B$; hvilken da forstaaes particulariter og udelukkende i Henseende til Prædicatet, efterdi ingen A er B, i Folge Hypothesis; hvorved det og er vel at mærke, at B i dette Tilfælde bliver forstaaet universaliter. Skulde en nægtende Proposition forud have været particularis, (hvilket vi i det Følgende ville betegne med det Bogstav Q, ligesom en universalis med det Bogstav O), saasom $Q. A. N = e. B$, kan den ikke forandres til en Proposition af et nægtende Subject saaledes, at Negationen skulle komme mellem Quantitetens Tegn og Subjectet; thi omendskiont nogle, som henhøre under A, siges at ikke være B, saa kunde dog andre A være det, da disse maaskee kunde indbefatte alt hvad, som var B, og folgelig var ingen Leilighed til, at $N = A$ nogensinde kunde være B. Derimod, naar man ansaae det fremsatte Subjectum particulare for at være fuldkommen bestemt, kunde Negationen sættes uden for Quantitetens Tegn; hvorved Propositionen fik denne Form: $N = Q = A. e. B$, og ved den Terminus $Q = A$ maatte da forstaaes just det samme, som man havde i den nægtende Proposition, hvoraf denne var dannet; og hvis den Proposition $Q = A. N = e. B$ er saaledes particularis, at dens Modsatte $Q = A. e. B$ tillige vides at være sand, kan ved $N = Q = A$ og forstaaes saadanne Ting, som bære

Navn af A, men dog andre individua, end de, som i den første Proposition bleve forstaaede.

§. 19.

For det 2det spørges: hvorvidt en Proposition, som har et nægtende Prædicat, kan forandres til en virkelig nægtende Proposition, eller denne til hiin? Vi have allerede i 16de § seet, at naar A er $N = B$, kan den ikke tillige være B, og altsaa kan man altid forandre den Proposition A. e. $N = B$ til denne: A. $N = e. B$. Ligesledes er det upaatvieseligt, at jo den Proposition A. $N = e. B$ kan forandres til A. e. $N = B$, og det paa samme Grund; thi var den ikke $N = B$, maatte den være B; hvoraf følger, at en nægtende Proposition, og een, der har et nægtende Prædicat, gielde eet og det samme, og kan forandres, den ene til den anden. Videre kan og mærkes, hvad som er sagt §. 16.

§. 20.

Det 3die, vi have at undersøge, er, naar saavel Subjectum som Prædicatum bliver nægtende, saasom $N = A$. e. $N = B$. Her forstaaes $N = A$ ikke uden particulariter, ei heller kan den med Sikkerhed forstaaes udelukkende i Henseende til Prædicatet (§. 15); der bliver altsaa, i Almindelighed at tale, intet, som hindrer, at jo alt hvad, som var A, kunde tillige være $N = B$, og i saa Fald blev end ikke engang Propositio parricularis $Q = A$. e. B mulig, følgerlig sees, at man af den Proposition $N = A$. e. $N = B$ ikke altid tør uleede een, der har baade Subjectum og Prædicatum bekræftende. Hvis derimod Propositionen fra først af har været universalis, saasom O. $N = A$. e. $N = B$, maa den nødvendig for en Deel blive udelukkende (§. 15), saa man ikke kunde sige: O. A. e. $N = B$; thi ved O. $N = A + O. A$ forstaaes alt hvad der kan tænkes. Naar
altsaa

altsaa alt dette blev $N = B$, maatte B selv være affectio nullius rei og følgelig et puurt Intet (irrepræsentabile), hvilket er mod Hypotesen, hvoraf sees, at $Q. A. e. N = N = B$ eller $Q. A. e. B.$ (g).

§. 21.

Endelig spørges: hvorvidt man af en bekræftende Proposition kan gjøre een, der har baade Subjectum og Prædicatum, nægtende? saasom først en Propositio universalis affirmativa: $O. A. e. B.$ Ved Contraposf. kan heraf gøres $O. N = B. e. N = A$, deraf kan formedelst Conversf. per accid. sluttes $Q. N = A. e. N = B$; altsaa kan altid af en universaliter bekræftende Proposition udleedes en Propositio particularis af nægtende Extremes. End videre er i Henseende til denne Proposition at mærke, at saa ofte den udleedes af een, der er universaliter bekræftende, da bør den forstaaes udelukkende i Henseende til Prædicatet, saaledes, at A udelukkes fra at kunne have det Prædicat $N = B$ (§. 15); thi skulde nogen A kunne være $N = B$, vilde det være en Contradiction mod den første Hypothese, nemlig $O. A. e. B$; men saasnart et nægtende Subject forstaaes udelukkende, forstaaes Prædicatet universaliter om alt hvad som henhører under samme Navn; det er, den heele Terminus $N = B$ bliver tagen universaliter. Overalt har det sig saaledes, at hvor tvende virkelige Ideer A og B kan prædiceres enten particulariter eller universaliter om hinanden, deraf kan man altid gjøre en Propositio particularis af nægtende Extremes, saasom $Q. N = A. e. N = B$; thi hvis det ikke var, da maatte $O. N = A$ være B ; men ved $O.$

Ex p 2

$N = A$

(g) Dette kan og demonstreres paa følgende Maade:

$O. N = A. e. N = B.$

per Contrap. $O. N = N = B. e. N = N = A.$

det er: $O. B. e. A.$

per Conversf. $Q. A. e. B.$

$N = A$ kan forstaaes det Umuelige, ja irrepræsentabile selv; altsaa, naar B og A skal være virkelige Ideer, kan aldrig den Proposition $O. N = A. e. B$ finde Sted, men det maa have sin Rigtighed, at $Q. N = A.$ kan være $N = B.$ Derved er dog vel at mærke, at denne ikke er at forstaae udelukkende i Henseende til Prædicatet, saadan som det skeer, naar den dannes af en Propos. universalis affirmativa, saa længe $Q. A. e. B$ er en blot Propositio particularis, og ikke i sig selv er en Propositio subalternata af en anden universalis- $O. A. e. B.$ Og som vi i det Følgende betiene os af saadanne Propositioner, hvor begge Extremer ere blevne nægtende, men der tillige udfordres, at de skal være udelukkende i Henseende til Prædicatet: da kommer det just an paa, om en saadan Proposition er dannet af en Propositio universalis, der har sin Rigtighed; thi hvis ikke, tør man ei forstaae den udelukkende.

S. 22.

Efter at have uddviklet, saavidt som fornøden, de Grunde, som kunne tiene til en kort og simpel Anvendelse af de saa og almindelige Regler, som i 10de § ere fremsatte, staaer tilbage, at vi aleene nævne, hvad der er at gjøre, og vise, hvordan man ligesom i et Diekast kan finde, om en Syllogismus har nogen Feil i sin Forfatning, eller ikke; dog vil vi her ikke see paa de Tilfælde, hvor man tog sig den Frihed at forandre en Terminus fra et Superius til et Inferius, eller tværtimod, som noget, der er meere siident, og er tilstrækkelig viist i den almindelige Theorie.

Det allerførste, man har at gjøre i Følge vor Plan, er, at give de nægtende Propositioner, som kan forekomme, Form af bekræftende, ved at gjøre eet af Extremerne nægtende; dog, ifald man vil udbringe en nægtende Conclusion, maa det altid laves saa,

at

at Terminus major bliver nægtende, da en Proposition af nægtende Prædicat gielder det samme som en nægtende Proposition (§ 19). Dernæst sættes og forud, at i en fuldständig Fornuftslutning saavel Prædicatet som Subjectet i Conclusionen kommer hver eengang for i Præmisserne, hver i sin Proposition, som deraf faae de Navne: Propositio major, og minor; ligeledes at selv samme Terminus medius forekommer eengang i Propositio major, og eengang i minor. Det kan altsaa ikke taales, at selv samme Terminus paa eet Sted skulle være bekræftende, og paa et andet nægtende, hvorudover det kan hælde, at man undertiden maa forandre endog en Propositio affirmativa til saadan een, der har begge Extrema nægtende (§ 21); ei heller maa samme Terminus tages paa det ene Sted i een Betydning, og paa et andet Sted i en anden (§ 6). Naar disse Ting ere iagttagne, som ikke kan ansees uden som noget Foregaaende, have vi ikkun tvende korte og lette Regler at see paa, for at forsikre os om, at Fornuftslutningen i Henseende til dens Form er rigtig. Nemlig:

1. Conclusionen kan blive universalis, saafremt man finder, at saavel Terminus minor (Subjectum conclusionis) i Propositio minor, saa og Terminus medius i Propositio major kan forstaaes universaliter; ellers tør man ikke slutte uden particulariter.

Anmærkning. Dette er en Sag, som ved første Diekast kan sees; thi 1) er en Terminus Subject i en Proposition, kommer det an paa, om den har Signum universalitatis ved sig; 2) er den Prædicat, tør man ikke tage den universaliter, med mindre Subjectum i samme Proposition er nægtende og tillige udelukkende; hvilket den altid bliver, naar Propositionen er dannet enten af en virkelig nægtende Proposition saaledes, at Subjectet er blevet nægtende

(S. 15), eller af en Propositio universaliter affirmans (S. 21); thi i andre Tilfælde tør man ei være sikker paa, at den som Prædicat skulle forstaaes universaliter, med mindre man af andre Grunde, end af Propositionens Form, kunde vide, at den maatte vel forstaaes universaliter.

2. Terminus medius maa, enten i Propositio major, eller minor, forstaaes universaliter. (h)

Anmærkning. For at forvise sig herom, iagttages kun, hvad som ved forrige No. blev anmærket.

Hvorsomhelst disse Regler kunne anvendes, og befindes at have sin Rigtighed, der har og Conclusionen sin Rigtighed, naar kun intet er at udsætte paa Materia Syllogismi; hvor derimod enten de foregaaende Regler ikke kunne finde Sted, eller de i No. 1 og 2 anbragte ikke rigtig anvendes og iagttages, udledes enten ingen eller en usikker Slutning.

Endelig maa hertil endnu sæies en efterfølgende Regel, eller, rettere sagt, en Advarsel, som det forekommer mig, at Logici vel aldrig have nægtet, men heller ikke erindret den ved alle de Leiligheder, hvor

(h) Jeg har fundet fornøden at udtrykke Regelen med Ord, som i de fleste Tilfælde har den hastigste Anvendelse; imidlertid vil jeg have den lige saa vidtløftig forstaaet, som den anden Regel S. 10. Den er og i sig selv den samme; thi ser, at en Syllogismus bestaaer af lutter Propositionibus singularibus, saasom:

Linien A = Linien B

B = C

altsaa A = C.

Her tør man gjerne sige, at B i Propositio major tages universaliter; thi saasom den indbefatter alt det samme, som indbefattes i B, som forekommer i Propositio minor, saa er den i Grunden at forstaae som universalis, og kan udtrykkes saaledes: Alt det samme, (lige meget, enten det var een eller flere Ting), som i Propositio minor kaldes B, det er C.

den burde erindres, og derfor undertiden søgt unødvendige Omveie der, hvor det ikke syntes at være fornøden. Regelen er denne: At i en Conclusion, som forresten i alle Maader er rigtig udbragt, tør man dog ikke saa lethen forstaae Prædicatet i Almindelighed at tilkomme Subjectet, uden for saavidt de begge komme overeens med Terminus medius, ja Subjectet kunde undertiden faae et langt andet og modsat Prædicat, saasnart man ikke vilde forstaae det just i den Forbindelse, som Terminus medius tillader. Enhver seer lettelig, at denne Jagttagelse er en umiddelbar Følge af Fornufts slutningers almindelige Grund, og synes at ligge i det, som Logici ellers paadrive, nemlig, at der i Conclusionen ikke maa være meere end i Præmisserne, endskjønt der er Forskiel paa, hvad der virkelig ligger i en Conclusion, og hvad Fortolkning man gjør derover; og denne er det, som allestider paa en vis Maade er indskrænket saa vidt, som Terminus medius det udfordrer.

§. 23.

Efter at have vilst en saadan kort og simpel Bei eller Plan til alle fuldkomne Fornufts slutningers Forfatning, og det af den allerførste Grundsaetning, som den menneskelige Forstand nødvendig sætter forud i alle sine Slutninger, tør jeg understaae mig at raade til at glemme at den vidtloftige Kram af Figuræ, Modi og Regulæ Syllogismorum, som ellers ere brugelige, og som tilligemed deres Vidtloftighed ikke overalt ere ganske rigtige; i det mindste kunde man spare den studerende Ungdom for at besvære sin Hukommelse med saa mange Ting (i). Imidlertid, da samme have faaet saa lang

(i) Dog fortjene de Gamle deri at roses, at de ved andre Midler have søgt at lette Arbeidet. Saaledes kan det ikke nægtes, at jo de Characterer, de have udfundet til at hjælpe Hukommelsen, saasom BARBARA cELAREnt ic., vare saade nyttige og vel udraante.

lang Hævd, skulde det ikke være overskødigt, her at anstille nogle Betragtninger over de sædvanlige Regler; hvor vi dog forud i Almindelighed ville erindre dette, at hvorsomhelst de i forrige § givne Regler iagttages, der tør man ikke frygte for Slutningens Rigtighed, omendskiont de anbragte Propositioner ikke i alt syntes at fyldestgjøre alle de sædvanlige Regler.

§. 24.

Først, hvad den Sag angaaer: at en Syllogismus ikke bør have meere end tre Termini; da er det noget, som umiddelbar flyder af vor Theorie eller første Grund sætning, saasom vi i Følge af samme ikke skal have med meere end tre Ideer at bestille (§. 6), saavidt det Væsentlige i en Fornufts slutning angaaer. Men sæt, at den fornødne Overeenstemmelse findes, kan gierne een og den samme Terminus snart forestilles ved et Superius, snart ved et Inferius, hvorved fire og flere Termini kunde anbringes (k); og i disse kunde endnu ligge tvende Ideers Overeenstemmelse med en tredie, naar Reglerne af 10de § bleve iagttagne. Og saadanne Slutninger kan hverken siges at være urigtige eller ubrugelige; endog det ikke kan nægtes, at en Syllogismus, paa denne Maade indrettet, indbefatter

(k) for Ex. Alle Guds Skabninger sigte til Verdens Fuldkommenhed.

Dyrene ere Skabninger, som Gud har frembragt paa vor Jord;

Altsaa ere Lovet, Vjørne og Tigre Skabninger, som i en vis Hensigt ere frembragte.

Af dette Exempel sees og, hvorledes den Regel bør forstaaes: at Terminus medius ei maa komme i Conclusionen. Det vil kun siges saa meget, at den derved ei maa forsømmes, paa behørig Maade at anføres i Præmisserne, heller ikke maa Terminus major eller minor derved lide nogen Forvirrelse i Conclusionen. I øvrigt maa Terminus medius gierne igientages i Conclusionen. Smidlertid sees af Grund sætningen selv, §. 6, at Terminus medius intet væsentligt Sted har i Conclusionen, hvor, just A og C skal prædiceres om hinanden, fordi man forhen har viist, at de ere det samme med B.

fatter flere i sig, som for Rortheds Skyld ikke udvikles; og da er det godt, at man veed at bedømme en saadan Syllogismus efter den almindelige Theorie om Fornuftslutningers rette Forfatning.

S. 25.

Heraf kan og lettelig indsees, hvordan det har sig med den Regel: at der ei maa være meere eller mindre i Conclusionen, end i Præmisserne. Hvis denne Regel forstaaes almindelig saaledes, at man i Conclusionen ikke maa slutte meere end det, hvortil findes tilstrækkelig Grund i Præmisserne; da er det en unægtelig Sandhed. Skal det derimod betyde dette, at en Terminus i Conclusionen ikke maa have større eller mindre Udstrækning, end i Præmisserne, da mærk vi, at denne Udstrækning kunde være saavel i Henseende til Quantiteten, som Materien. Hvad for det første Subjectum i Conclusionen angaaer, da maa den hverken i Henseende til Quantitet eller Materie udstrækkes videre, end Terminus minor i Propositione minor; tværtimod kan det gierne taales, at den i Henseende til Materien har en mindre Udstrækning, og i Henseende til Quantiteten er det undertiden en Nødvendighed, at indskrænke den, saa den, i steden for at være forstaaet universaliter i Propositione minor, bør ikkun udføres particulariter i Conclusionen; hvilket alt kan sees af S. 10 og 22. Betragte vi dernæst Terminus major eller Prædicatum i Conclusionen, behøver man kun at erindre sig den 3die Regel S. 10 med hossbiede Anmærkninger, hvoraf denne Sag indsees, og behøver her ikke paa ny at anføres.

S. 26.

Fremdeles er der en Regel, som for det meeste udgives for almindelig, nemlig: Ex puris particularibus nil sequitur. Denne Regel kunde saae en dobbelt Forklaring. Enten betyder det saa meget,

meget, at hvor alle Termini i Præmisserne ikke tages eller forstaaes uden particulariter, deraf kan ingen sikker Slutning gjøres; thi Terminus medius maa i det mindste paa eet af Stederne forstaaes universaliter (see S. 10 og 22, Regl. 2. med Anmærkning). Dette er altsaa upaatvileligt; men den pleier endog som oftest faae en langs anden Fortolkning, nemlig, at ikke begge Præmisserne, i hvad Figur det var, maatte tillige være Propositiones Particulares; men hvad skulle hindre, at man jo kunde udbringe noget alligevel; nok, naar Terminus medius paa eet af Stederne var tagen saa almindelig, som ovennævnte S med Anmærkning udfordrer, hvilket let kunde skee, uagtet Propositionen selv var particularis, naar den i nogen af Præmisserne var Prædicat O, hvilket vi have havt Anledning at see i det Foregaaende. Det nægtes ikke, at de Tilfælde, hvor man skulle slutte af blot particulære Præmisses, ere sieldne og mindre betydelige; dog er den almindelige Theorie rigtig, som anviser, at Termini gjerne maae være particularis, naar den almindelige Grund kun iagttages, at Subjectum og Prædicatum i Conclusionen ere det samme med en Tredie. Dette skal vel ofte sluttes just af en Propositions Almindelighed; men hvad hindrer, at man ikke

Kunde

(N) For Ex. Nogle Planeter, nemlig Mercurius, Venus, og Mars, have ingen Satellites.

Nogle, som have Satellites, ere længere borte fra Solen, end Jorden. Altsaa ere nogle, som ikke ere Mercurius, Venus, og Mars, længere borte fra Solen, end Jorden.

Efter de sædvanlige Regler skulde det ikke synes, at man af de Præmisses kunde udleede noget, deels fordi begge Præmisses ere particulares, deels og fordi Proposition minor er nægtende; men naar Negationen søies til Subjectet, gaar det vel an, dog bliver det nægtende Subject i Conclusionen ikke udelukkende. Saaledes kan gjerne nogen af de anførte Planeter være længere borte fra Solen, end Jorden, saasom Mars; thi her bevises kun, at andre, end de, ere det, uden derfor at udelukke dem.

Kunde faae denne Sikkerhed ogsaa paa andre Maader? Og hvad nytter da, at angive saadanne Regler for almindelige?

§. 27.

Fremdeles møder os og den bekiendte Regel: *Ex puris negantibus nil sequitur.* Denne Regel staaer heller ikke aldeles fast. Man behøver kun at bringe Propositionen til den Form, som vi efter vor Plan forlange, ved enten at give den nægtende Prædicata, eller nægtende Subjecta; saa længe man da tillige har Reglerne af §. 22 for Dine, skal man see, at der og af *puris negantibus* kan udbringes noget. (m). Det kan og hændes, at *Propositio major* kan have baade nægtende Subject og Prædicat, og saaledes ansees som en nægtende Proposition, da minor og bliver nægtende; og kan dog deraf gøres en nyttig Slutning. (n)

U y y 2

§. 28.

(m) Daries, som og, i hans *Via ad verit. Schol. §. 276*, vil have denne Regel indskrænket, synes dog ikke at have truffet den rette Indskrænkning; thi han forlanger kun, at, naar man binder Negationen til Prædicatet, *Terminus medius* da ikke skal faae forskjellig Qualitet; men man behøver desuden og at see derhen, at ikke *Terminus medius* efter saadan Forandring paa begge Steder bliver *particularis*. For Ex. *Menneskene ere ei ufornuftige Skabninger.*

Englene ere heller ikke ufornuftige Skabninger.

Lad os forsøge at bringe disse Præmisses til saadanne Propositioner, som have nægtende Prædicata, da skal man finde, at dog alligevel ingen Slutning kan udbringes, just fordi *Terminus medius*, som nu er nægtende, paa ingen af Stederne kan forstaaes universaliter. End videre er det ikke alletider fornødent, at Negationen føies til Prædicatet; man kan og lægge den til Subjectum, og paa den Maade udbringe noget, som paa den første Maade ikke kunde see; saasom i det nyelig anførte Exempel:

Noget, som ikke er Menneske, er Ufornuftigt.

Noget, der ikke er Engel, er og Ufornuftigt;

Altsaa noget, som ikke er Engel, er ikke Menneske.

her bliver *Terminus medius* universalis.

(n) §. Ex. Alt hvad, som ei er dyrist, det er ikke Menneske.

En Engel er ei dyrist; Altsaa er han ikke Menneske.

§. 28.

At disse 2de næst foregaaende §§ kan og for en stor Deel indsees, hvad Tanker man kan gjøre sig om følgende Regel: *Conclusio sequi debet partem debiliorem*. Dette betegner, for det første, at hvis nogen af Præmisserne ere nægtende, da maa Conclusionen og være det. Denne Regel bliver efter vor Plan unødvendig; thi naar man kun iagttager, at *Terminus major* og *minor* i Conclusionen beholde samme *Qualitet*, som i Præmisserne, §. 22, saa bestemmes derved Conclusionens *Bestaffenhed* uden videre Omstændighed. Imidlertid synes det endog, at Regelen ikke overalt er uden al Undtagelse; thi saasnart man kun forandrer den nægtende Proposition saaledes, at *Negationen* falder paa *Terminus minor*, og ikke paa *Terminus major*, bliver Conclusionen en Proposition af nægtende Subject, og kan da anses ikke anderledes end en bekræftende Proposition, da det er egentlig Propositioner, som have nægtende *Prædicata*, der kan agtes lige ved nægtende Propositioner (§. 18 og 19)^(o). Dernæst indbefatter og den anførte Regel dette, at hvis nogen af Præmisserne er *particularis*, bliver Conclusionen ligeledes *particularis*.

(o) Man kunde og lade *Negationen* falde paa *Terminus medius*, men da maatte den i begge Præmisserne være nægtende, §. 22. Dette kunde ikke skee, med mindre enten begge Præmisserne være nægtende, eller og at man forandrede en bekræftende Proposition til een, der var nægtende i Henseende til begge *Extrema*. I første Fald skulde man af Propositionens Form ikke kunne slutte, at *Terminus medius* paa nogen af *Stederne* var *universalis* (§. 18 og 16), og saaledes kunde man heller ikke gjøre nogen Slutning deraf, hvorved *Terminus major* i Conclusionen skulde blive bekræftende; hvis man derimod forandrer en bekræftende Proposition til saadan, der har begge *Extrema* nægtende, og lader *Negationen* i begge Præmisser falde paa *Terminus medius*, kan derved udbringes saadan Conclusion, som bør anses for bekræftende, endskjønt den har et nægtende Subject, og har saadan Form, at den ikke strider mod *Formulæslutningers* fundamentale Regler.

laris. Men denne Regel synes heller ikke at være nødvendig eller fuldkommen rigtig; thi naar man kun iagttager, at *Terminus medius* i *Propositio major* bliver forstaaet universaliter, saavel som og *Terminus minor* i *Propositio minor*, da maa gierne *Conclusionen* være universalis, om end enten een eller begge *Præmisserne* vare *particulares* (§. 22). Vel har det sig saaledes, at hvis *Conclusionen* skal blive universalis og de 2de anførte Regler skulle iagttages, kan det vanskelig lade sig gjøre, at nogen af *Præmisserne* er *particularis*, dog er det ikke ganske ugiørligt, naar man forstaaer bestemte *Particularia*; thi sæt, at *Terminus medius* er *Prædicat* i en nægtende *Propositio*, paa det samme kan forstaaes universaliter, og lad *Negationen* lægges paa *Subjectet*; lad dernæst *Terminus minor* i *Propositio minor* være *Subject* og universal: da kan *Conclusionen* blive universalis, omendstønt *Propositio major* har været *particularis*. (P)

§. 29.

(P) For Ex. Nogle Personer (A, B, C) ere ikke Fædrelandets Elskere.

Alle Dydtige ere Fædrelandets Elskere;

Altsaa ere de Dydtige ingen af de Personer (A, B, C).

Saa det kan være mueligt, at man af lutter *particulære Propositioner* kan udleede en *Conclusion*, som er universal, naar man kun er vis paa, at ovenanførte Regler have Sted; saasom naar man efter vor Methode har forandret en bekræftende *Propositio* til een, der har nægtende *Extrema*, og den derved er bleven *particularis*.

For Ex. Ethvert Menneske er et Dyr.

Intet Dyr er Engel.

Disse *Propositioner* kan paa følgende Maade forandres:

Noget, som ikke er Menneske, er ikke Dyr.

Noget, som ikke er Dyr, er Engel;

Altsaa ere alle Engle noget, som ikke er Menneske.

Hvis Noget vilde herimod indvende, at her ligge dog almindelige *Propositioner* til Grund, af hvilke man in 4ta Figura in modo cALEmEs udbringer just

§. 29.

Disse ere de betydeligste Regler, man pleier at foreskrive for alle Fornuftslutninger i Almindelighed. Desforuden anføres ogsaa besynderlige i enhver Figur, som vi med største Korthed ville benævne, efterdi de let kunne bedømmes af det, som allerede er sagt, og kunne efter den Plan, som her er lagt, gierne undværes. I den første Figur paastaar man, at *Propositio major* skal være universal, og *minor* bekræftende. I begge Henseender vil jeg henvise til §. 26 og 27 med Anmærkning, hvor det anførte Exempel viser, at de Regler endog i den første Figur alt for meget indskrænke den almindelige Theorie. Det samme kan siges om Reglerne for den anden Figur, hvor man udfordrer: 1) at *Propositio major* skal være universal; i hvilken Henseende kan eftersees §. 26 og 28 med deres Anmærkninger. 2) Fordrer man, at *Conclusionen* altid maa være nægtende; men ifald man efter vor Theorie laver det saa, at *Subjectum* i *Conclusionen* bliver nægtende, kan det i det mindste hændes, at man i den 2den Figur kan udbringe et bekræftende Prædicat om et nægtende Subject.

§. 30.

I den 3die Figur fastsætter man: 1) At *Propositio minor* skal være bekræftende; men den kan og gierne være nægtende, og dog kan der udledes en rigtig Slutning af Præmisserne, omvendt Conclusionen da ikke bliver nægtende, fordi een af Præmisserne er det,
(§. 28).

Samme Slutning, da har jeg intet derimod; men alle vore Slutninger sætte almindelige Sandheder forud. Det spørges her kun: hvordan de sidste Propositioner, hvoraf vi slutte, have været beskafne? Det var og kun min Tanke, at vise, at Regelen i og for sig selv er ufornøden, naar kun de saa Regler, vi have anført, blive iagttagne, og at der, til at danne en universelle Conclusion, ikke egentlig udfordres, at begge Præmisserne skal være universales. Ligeledes giver det og en Prove paa, at vor Theorie er ovralt let og tilstrækkelig.

(§. 28). 2) At Conclusionen altid bør være particularis. Dette skulde vel synes at have sin Rigtighed; thi skulle Conclusionen være universal, maatte Propositio minor være saadan, at den kunde bringes til saadan een, som havde et nægtende Subject og det Udelukkende i Henseende til Prædicatet (§. 15 og 21); men derved nødsages man og at lave det saa, at Subjectum i Propositio major bliver nægtende, §. 22, hvorved man blev uvis, om Terminus medius i Propos. major var universalis, som er fornøden, isald Conclusionen skal være universal, §. 10. Men sæt, at Terminus medius forhen i Propos. major er almindelig, eller universalis og nægtende, da kan gierne Conclusionen blive universalis. Fremdeles pleier man og i den 4de Figur at foreskrive tvende Regler: 1) At dersom Conclusionen er nægtende, bør Propositio major at være universalis. Men denne Regel er overalt ikke nødvendig; og Aarsagen, hvorfor man har forestillet sig en almindelig Nødvendighed deri, er, fordi man har gjort saadan Forskiel mellem nægtende og bekræftende Præmisses, at man derudover ikke har kunnet forestille sig Sagen saa almindelig, som man burde, og har ikke udleedet alting af en simpel Grund, som var forhaanden. Lad os i nærværende Tilfælde ikkun forestille os, at Terminus major er nægtende, skal vi strax see, at Propositio major gierne maa være particularis, endog Conclusionen bliver nægtende (9). Dernæst udfordrer man i den 4de Figur, at dersom Propositio minor er bekræftende, maa Conclusionen være particularis; hvilket er rigtigt nok, saavidt som dette medfører,

(9) For Ex. Noget, som ikke er Engel, er Tænkende.

Alt Tænkende er Immaterielle.

Alisaa er der noget Immaterielle, som ikke er Engel.

Og behøves end ikke, at Propositio major skal grunde sig paa en universal Proposition.

fører, at Terminus minor i Propositio minor forstaaes particulariter; men sæt, at Terminus medius er nægtende og tillige udelukkende i Henseende til Prædicatet, har den efter den Forandring i det mindste Form af Propositio affirmativa, og Conclusionen bliver dog universal. Overalt, saavidt som Regelen kan agtes nødvendig, er den indsluttet i de saa almindelige Regler §. 22. Slutningen af alt dette bliver, at ei alene de mange Regler, som Scholastici have forestillet sig, men endog største Deelen af de, som de nyere Philosophi have behøvd, blive tildeels ikke altid rigtige, eller unødvendige, og tjene meere til at forvirre Hufkommelsen og at indskrænke Forstandens Brug, end paa en let Maade at veilede den.

§. 31.

Førend jeg slutter denne Afhandling, maa jeg endnu gjøre et Par Anmærkninger. Logici have det, de kalde Modi Syllogismorum, som man veed bestaaer i den Forskiellighed, Propositionen kan faae i Henseende til Qualitet og Qvantitet, eller saavidt som de ere nægtende eller bekræftende, universales eller particulars; hvilke Besskaffenheder pleie, som bekiendt, udtrykkes med de Bogstaver A. E. I. O. Da altsaa disse 4 Bogstaver paa 64 Maader kan sammensættes, naar man ikkun tager tre hver Gang, og tillige sætter, at eet og det samme kan komme for to eller tre Gange, skulle deraf reise sig 64 Modi Syllogismorum; hvilket Antal (*) Logici dog meget have ind-

(*) Dette udfindes lettelig; thi naar man af fire Størrelser udelukker een, og samler tre hver Gang, faaes derved for det første fire Sammensættelser; men naar tre Størrelser endog i Henseende til Stedet omsættes, faaes sex forskellige Maader for hver, og altsaa udkomme herved $4 \times 6 = 24$ Omsættelser. De Tilfælde; hvor hvert Bogstav forekommer tvende Gange, findes, ved at tage hvert Bogstav dobbelt, og dermed combinere enhver af de andre, hvor de altsaa blive

indskrænket, paa Grund af de almindelige og besynderlige Regler, som med den største Deel af disse Modis ikke syntes at kunne bestaae; men da vi i det Foregaaende have seet, deels at disse Regler ikke overalt ere ganske rigtige, deels unødvendige, saa følger, at man enten burde give den største Deel af disse forviiste Modi Borgerrøt, eller og gaae dem reent forbi, for ikke at besvære Videnskaberne med det, som var lidet eller intet nyttigt. Derhos er og at mærke, at, naar man efter den her anlagte Plan anseer alle Propositioner som bekræftende, bliver der ingen anden Forskiel at gjøre, end mellem Universales og Particularas, som, om de kaldes U og P, og sættes tre Bogstaver hver Gang; ikkun paa otte Maader kan anbringes, og bliver altsaa Tallet meget formindsket (s).

S. 32.

Hos Logici finder man næsten overalt, at efter de have afhandlet, hvad der hører til rigtige Fornuftslutninger, give de en Række af

tre Combinationer for hver, men den tiltagne kan sættes foran, imellem, eller bag efter de to Lighedende; altsaa bliver for hver Størrelse 3×3 Omsættelser; og da de supponeres, at være fire i Tallet, maa deraf udkomme $3 \times 3 \times 4 = 36$ muelige Omsættelser af dette Slags. Endelig i de Tilfælde, hvor man har samme Størrelse tre Gange, kan ikke blive meere end een for hver, som udgjør fire; altsaa bliver alle muelige Omsættelser $= 24 + 36 + 4 = 64$. (see Corvins Log. S. 566, Schol. 2; og Leibniz Art. Combin. Probl. 2, N. 15).

(s) Vil man finde, paa hvor mange Maader tvende Størrelser U og P kan omsættes, saaledes, at tre anbringes hver Gang, maae vi forestille os een af Størrelserne i det mindste at forekomme dobbelt hver Gang; altsaa kan den anden, som forekommer enkelt, sættes paa første, andet, eller tredje Sted, hvoraf udkommer for begge Størrelser 2×3 Omsættelser; hertil kommer de tvende Casus, hvor den samme Størrelse staaer paa alle tre Steder; bliver altsaa i alt otte Maader, som her kunne tænkes.

af de saa kaldede Fallaciæ. Dette har sin Nytte for at anvise, paa hvor mangfoldige Maader man i sine Slutninger kan blive bedragen. Men imidlertid var det godt, om alle disse bleve saa almindelig forestillede, at man ikke skulde have fornøden at bebyrde Huskommelsen med saa mange Forskielligheder, og at deres Urigtighed eller Afvigelse fra den rette Slutningsmaade blev saa simpel forestillet, at hvor de forekom, man i en Hast kunde see, hvori Feilen ligger. Dette opnaaes efter den her anviste Plan langt lettere, end sædvanlig; man behøver kun at gjøre alle Propositionerne bekræftende, saadan som før er viist, og derhos have den første Grund for Dinene, §. 6, da skal man strax blive vaer, baade hvad som er rigtigt og urigtigt i Conclusionen; og naar man desuden tager sig i Agt for alt hvad, der kunde være feiltaget i Henseende til Materien, har man kun at see paa, om der er eet og det samme Credie, hvori tvende Ideer komme overeens, eller om det aleene forestiller sig saaledes, uagtet der virkelig er en Forskiellighed; ligeledes maa man see til, at man har selv samme Terminus major og minor i Conclusionen, som i Præmisserne, og derhos vogte sig for, at man ikke anseer Prædicatet at tilkomme Subjectet, uden saavidt, som de begge ere eet og det samme med een Credie. (see §. 10 og 22) (v). Saaledes kan

(v) I de allerfleeste Tilfælde beroer Bedraget derpaa, at en Terminus paa eet Sted tages i en anden Betydning eller Supposition, end paa det andet; og da har man so ikke tvende Ideer, som komme overeens med den credie. Saasom det bekendte Exempel:

O! morbus à Christo est sanatus.

Febris, quæ laborat Sempronius, est morbus.

Ergo Febris &c.

Kan man, blot ved at give Ugt paa den første Grund, som vi have antaget til Formufts slutningers Forsatning, lettelig reede sig ud af alle

Fal-

hvor morbus er ikke i sin Betydning selv samme Terminus paa begge Steder. Naar det derimod lader sig gjøre, at tage Termini paa begge Steder, hvor de forekomme, i een og den samme Betydning, kan Slutningen for saavidt være rigtig. For Exempel:

O! Electi sunt vocati,
 Pauci sunt electi,
 ergo Pauci sunt vocati.

Vil man forstaae disse Pauci om de selv samme i Conclusionen, som i Propositione minor, hvilket kunde skee i Følge den første Grundsats; saa er i den heele Slutning ingen Feil. Almindelig siger man, Feilen bestaaer deri, at det Ord Pauci i Propos. minor bør saaledes forklares: multi non sunt vocati; alt saa, sig de, bliver Propositione minor i den første Figur nægtende. Men det er just ikke fornøden, at forstaae den saa; og naar end saa var, ligger Feilen egentlig deri, at Terminus major og minor ikke komme overeens med den samme Tredie; thi Terminus medius bliver da paa det ene Sted Electus, men paa det andet Non-Electus.

Noe et andet Exempel:

Den, som siger, at Verden eksisterer, han siger sandt.

Men den, som siger, at Verden eksisterer absolute nødvendig, han siger, at Verden eksisterer.

Følgelig: Den, som siger, at Verden eksisterer absolute nødvendig, han siger sandt.

I denne Syllogisme seer jeg ikke, at man har fornøden at forestille sig eller søge nogen Feil i Materie eller Form, eller noget, som skulle kunne tilintetgjøre Conclusionen, og altsaa er den rigtig; alene, man vogter sig for at forstaae Prædicatum i Conclusionen anderledes, end Terminus medius tillader; thi deri og for saavidt har man bevist, at de komme overeens; Conclusionen kan altsaa ikke indbefatte andet end dette: At den, som siger, at Verden eksisterer absolute nødvendig, han siger sandt for saavidt, som han har sagt, at Verden eksisterer; men videre ikke; saasom Terminus medius ikke tillader at udstrække det videre. (See især Slutningen af S. 22).

Fallaciis, ja endog en god Deel af disse bedragende Fornustslutninger kunne uden Fare baade lade sig høre og bisalde, naar man ikkun forstaaer dem saaledes, som alle Fornustslutningers første Grund tillader.

Ol Elett hinc vult

Pauli hinc vult

Pauli hinc vult

This section contains mirrored bleed-through text from the reverse side of the page, which is mostly illegible due to its orientation and fading.

This section contains mirrored bleed-through text from the reverse side of the page, which is mostly illegible due to its orientation and fading.